

Energiebesparing in kerken: hoe is het mogelijk?

Tekst en beeld Marc Stappers

In het kader van het onderwerp van deze editie van Kerkbeheer is de heer Marc H.L. Stappers van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed benaderd en hebben we hem een aantal vragen gesteld met betrekking tot duurzaamheid in monumentale kerken.

Wat is uw functie en in hoeverre heeft u te maken met de duurzaamheid in monumentale kerkgebouwen?

Mijn functie is specialist bouw fysica van monumenten. In die hoedanigheid maak ik deel uit van het team dat zich bezighoudt met het verduurzamen van monumenten. Ook houd ik me al sinds 2000 bezig met de passieve conservering (lees: juiste beheersing van het binnenklimaat) historische kerkorgels. Combineer die twee en je komt vanzelf op alle vraagstukken die eigenaren en beheerders van kerken hebben op het gebied van behoud van het kerkelijk kunstbezit in relatie tot de verwarming. En tegenwoordig willen we dat ook meteen duurzaam doen.

Hoe is het in het algemeen gesteld met de duurzaamheid in de Nederlandse monumentale kerken?

Je ziet aan alle kanten dat kerken heel graag willen. Zo is er het initiatief 'Groene Kerken' waarin eigenaren en beheerders zich verenigen om gezamenlijk op te trekken in het verduurzamen van deze gebouwen. Het initiatief omvat niet alleen kerken, maar ook andere gebouwen met een religieuze functie.

Welke toepassingen zijn geschikt voor een monumentale kerk en welke juist niet?

Aanpassingen aan de bouwkundige schil zijn beperkt. Soms kunnen het gewelf en/of de vensters worden geïsoleerd. Bij het eerste is vooral de uitvoering van belang. Bij de tweede zijn de kosten vaak groot. Daarom is het in alle gevallen aan te bevelen om de bestaande ver-

Glas-in-lood en de voorzetbeglazing (foto: Paul Rietbroek, 2006)

warming te verbeteren of te investeren in een vervanging. De energiebron is daarbij het aandachtspunt. Die zal zo duurzaam mogelijk moeten zijn.

Met welke regelgeving moeten kerkeigenaren rekening houden?

Vanuit het oogpunt van de erfgoedzorg is per 1 juli 2016 de belangrijkste wet de nieuwe Erfgoedwet. Dit is een vervolg op de Monumentwet van 1988 waarin een deel van de wetsartikelen zijn overgenomen.

In welke gevallen zal de RCE niet positief adviseren?

De taak die de RCE heeft is het behouden en doorgeven van zoveel mogelijk cultuurhistorische waarden naar de toekomst toe. Wanneer een plan de waarden aantast, zal de RCE daar kritisch op zijn. We zijn ons echter wel terdege bewust dat de beslissing genomen wordt in een complexe omgeving waarvan cultuurbehoud er slechts een is.

Waarmee zijn in de regel de grootste besparingen te behalen?

Doorgaans zijn dat het isoleren van het gewelf en het verbeteren van de bestaande verwarming. In sommige gevallen zijn ook nog vensters te verbeteren, maar daarmee komen we meteen in het spanningsveld van energie-efficiëntie versus cultuurhistorische waarden. Daarom

Het nageïsoleerde houten gewelf waarbij de zil-verkleurige PIR-platen en het roze PUR-schuim duidelijk zichtbaar zijn (foto: Marc Stappers, 2004)

Detailopname van de aansluiting tussen het isolatiemateriaal en de ribben, na uitharding wordt het overtollig folie en schuim weggesneden (foto: Marc Stappers, 2004)

adviseren wij altijd om eerst te investeren in een goed plan met passende maatregelen en acceptabele terugverdientijden.

Kunt u voorbeelden noemen van projecten?

Zeker. In de periode van 2001 tot 2009 is de Pieterskerk in Leiden gerestaureerd. Naast de nodige restauratieve ingrepen zijn er tevens een drietal maatregelen getroffen die, hoewel dit niet het hoofddoel van de ingrepen was, zorgen voor een grotere energie-efficiëntie:

1. het aanbrengen van gewelfisolatie op het houten gewelf;
2. het vervangen van de bestaande vloerverwarming door een nieuwe vloerverwarming inclusief het vervangen van de verwarmingsketels en de bijbehorende regeling;
3. het aanbrengen van een beschermende buitenzetbeglazing.

Zijn er mogelijkheden om subsidie te ontvangen voor zaken die met verduurzaming te maken hebben?

Op dit moment weet ik dat niet. Wel is de overheid bezig om te kijken op welke wijze zij het verduurzamen van monumenten kan stimuleren. En dan doen kerken gewoon mee.

Wat kan een kleine kerk die krap bij kas zit doen zonder al te veel kosten te maken?

In dat geval is het juist inregelen van de verwarming iets wat altijd moet gebeuren. Op die manier kan met lage kosten een groot rendement worden behaald.

Met welke factoren moet een kerkeigenaar in ieder geval rekening houden alvorens een duurzaamheidsproject te starten?

Wat we zien is dat de investeringskosten aan het begin een struikelblok kunnen zijn. Echter goedkoop aan het begin betekent soms duurkoop achteraf. Dus kijk aan het begin van een project naar de *total cost of ownership*: wat gaat de investering kosten over de gehele levensduur en wat levert het op?

Bij wie kunnen kerkeigenaren terecht voor deskundig advies?

De RCE helpt eigenaren en beheerders graag bij het kijken naar de mogelijkheden vanuit het gebouw: welke opties zijn er en hoe voorkomen we dat cultuurhistorisch waarden verloren gaan. De verdere gedetailleerde uitwerking is iets wat de markt voor zijn rekening neemt en gelukkig zijn er steeds meer bedrijven die in monumenten kwaliteit leveren. Wij mogen als RCE geen reclame maken voor bedrijven, vandaar dat ik hier niets specifiek kan en mag noemen.

De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed heeft een brochure uitgegeven met als titel "Klimaatbeheersing in monumentale kerken" waarin het onderwerp verwarming en energiegebruik aan de orde worden gesteld. Genoemde brochure is te downloaden van de website www.cultureelerfgoed.nl

Klimaatbeheersing in monumentale kerken